

od roku 1969

Pamätník SNP v Banskej Bystrici

1944/1945

Vrak povstaleckého stíhača tankov Marder III, ktorý bol zničený v bojoch pri Turčianskom Sv. Martine

„Slovensko potrebovalo povstanie predovšetkým kvôli sebe. Nech by bolo o vojne už sto ráz rozhodnuté, nebolo rozhodnuté, ako z nej vyjde Slovensko, či ako pasívny objekt, o ktorom rozhodujú iní, alebo či dá na vedomie svetu, aká je jeho vôľa, ako si predstavuje svoju budúcnosť a že chce spolurozhodovať o svojom osude.“

Vilém Prečan,
historik

„Už samotný fakt, že sa na malom, konzervatívnom až ľahostajnom Slovensku sa dokázalo zorganizovať antinacistické povstanie takýchto rozmerov, môže byť aj s odstupom času zdrojom našej hrdosti.“

Martin Lacko,
historik

územie presunul 1. čs. samostatný stíhací letecký pluk a 2. čs. samostatná paradesantná brigáda.

Najvyšším mocenským orgánom na povstaleckom území bola SNR. Konštituovala sa 1. septembra 1944 v Banskej Bystrici na princípe paritného zastúpenia Komunistickej strany a Demokratickej strany. Na obecnej a okresnej úrovni reprezentovali nový politický systém Revolučné národné výbory. HSL'S, jej pridružené organizácie, ako aj politické strany nemeckej a maďarskej menšiny boli na povstaleckom území zakázané. SNR takisto zrušila diskriminačné protizidovské zákony.

DÔSLEDKY POVSTANIA

Po obsadení Banskej Bystrice nemeckými vojskami 27. októbra 1944 vydal generál Viest povstaleckej armáde rozkaz o prechode na partizánsky spôsob voja. Väčšina vojakov a dôstojníkov sa však rozíšla do svojich domovov alebo padla do zajatia. Hoci bolo povstanie vojensky porazené, jeho politické výsledky umožnili Slovákom spoluvytvárať základy povojnového čs. štátu. Po roku 1948 si SNP prisvojili komunisti, ktorí chceli týmto spôsobom legalizovať svoju moc. Súčasťou boja proti komunistickej totalite bol preto aj boj za pravdu o povstaní.

POVSTANIE V ČÍSLACH

- So zbraňou v ruke bojovalo približne 55 000 mužov a žien.
- Do povstania sa po boku Slovákov zapojili príslušníci 32 národov a národností.
- Nemecké velenie nasadilo na likvidáciu povstania takmer 30 000 mužov.
- V bojoch proti okupantom padlo asi 2000 povstalcov.

CHCEŠ VEDIEŤ VIAC?

Odporúčané webstránky:
www.upn.gov.sk; www.enrs.eu

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ POVSTANIE

Slovenské národné povstanie (SNP) vypuklo 29. augusta 1944 ako reakcia domáceho odbojového hnutia na vstup nemeckých okupačných vojsk na územie Slovenskej republiky. Jeho politickým cieľom bolo odstránenie autoritívneho režimu Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSL'S) a začlenenie Slovenska do obnovenej Československej republiky (ČSR). Centrom povstania bola Banská Bystrica. SNP sa skončilo po dvoch mesiacoch porážkou povstaleckej armády, ktorá potom sčasti prešla na partizánsky spôsob boja.

september/október 1944

Brigádny generál Ján Golian (1906 – 1945), prvý veliteľ povstaleckej armády

september 1944

Povstalecký pancierový vlak Štefánik

30. október 1944

Prezident Dr. Jozef Tiso vyznamenáva v Banskej Bystrici nemeckých vojakov

október 1944

Povstalecká batéria horských kanónov na bojovom úseku pri Sv. Kríži nad Hronom

november 1944

Nákladné automobily a tanky, ktoré opustili povstalci po ústupe do hôr v Starohorskej doline

ODBOJOVÉ HNUTIE NA SLOVENSKU DO ROKU 1944

Po rozpade ČSR v marci 1939 vznikli na Slovensku občiansko-demokratické, komunistické, sociálnodemokratické a vojenské **odbojové skupiny**. Ich vzájomná spolupráca však bola vzhľadom na ideologické rozpory aj osobné antipatie na nízkej úrovni. K vytvoreniu spoločnej platformy slovenského odbojového hnutia došlo až pod tlakom československej (čs.) exilovej vlády v Londýne a moskovského vedenia Komunistickej strany Československa. **25. decembra 1943 predstavitelia občiansko-demokratického a komunistického odboja uzavreli v Bratislave tzv. Vianočnú dohodu. Zaviazali sa v nej vytvoriť Slovenskú národnú radu (SNR), ktorá bude viesť boj za odstránenie ľudáckeho režimu a vo vhodnej chvíli prevezme na Slovensku politickú moc.**

Najvplyvnejšia odbojová skupina v slovenskej armáde pôsobila na Veliteľstve pozemného vojska v Banskej Bystrici. Na jej čele stál podplukovník Ján Golian, ktorý sa na tajnej porade 27. apríla 1944 zoznámil s obsahom Vianočnej dohody. **Pod Golianovým vedením bol potom vypracovaný plán ozbrojeného vystúpenia slovenskej armády proti Nemecku.** Podľa optimálneho scenára sa malo povstanie začať v koordinácii so sovietskou

stranou. Druhým variant rátal s vyhlásením vojenského odporu v prípade, že sa Nemci pokúsia obsadiť Slovensko. **Kľúčovú úlohu v prípravách povstania hrala Východoslovenská armáda, ktorá mala sovietskym vojskám otvoriť cestu cez karpatské priesmyky.** Sovietske orgány boli informované o plánoch povstania na začiatku augusta 1944 čs. exilovou vládou a kuriérom podplukovníka Goliana. Nič však nepodnikli, pretože celú akciu vyhodnotili ako nereálnu. **Na Slovensku súčasne začali pôsobiť sovietske partizánske skupiny, ktoré uskutočňovali diverzie na železničných tratiach a terorizovali príslušníkov nemeckej menšiny.** Tieto akcie vážne narušili prípravy povstania a urýchlili nemeckú intervenciu.

REAKCIA NACISTICKÉHO NEMECKA

Vzhľadom na úspešné ofenzívy sovietskej armády v lete 1944 hrali slovenské komunikácie stále významnejšiu úlohu pri zásobovaní nemeckých vojsk na východnom fronte. **V Berlíne preto so znepokojením sledovali neschopnosť slovenskej vlády zabrániť partizánskym diverziám** a okupačné orgány v Protektoráte sa obávali, že správy o vraždení Nemcov na Slovensku aktivizujú české odbojové hnutie. Poslednú kvapku, ktorou pretiekol symbolický pohár trpezlivosti nacistického režimu, predstavovalo obsadenie Ružom-

berka partizánmi 27. augusta 1944. Mesto totiž ležalo na strategickú železnici a vyrábala sa v ňom dôležitý vojenský materiál.

PRIEBEH POVSTANIA

Po správe o potýčkach príslušníkov žilinskej posádky s prichádzajúcimi nemeckými jednotkami vydal J. Golian večer 29. augusta 1944 heslo „Začnite s vystaňovaním“, ktoré bolo signálom na začiatok ozbrojeného odporu. Už na začiatku povstania však došlo k zlyhaniu viacerých veliteľov. Golianovu výzvu neposlúchla väčšina západoslovenských posádok, Východoslovenskú armádu Nemci bez boja odzbrojili a došlo k stratám množstva vojenského materiálu. Organizátori povstania sa napriek tomu nevzdali a pokračovali v boji ďalších osem týždňov. **Hlavnou zložkou povstaleckých ozbrojených síl bola Čs. armáda na Slovensku (30. septembra 1944 premenovaná na 1. čs. armádu na Slovensku).** Jej prvým veliteľom bol podplukovník Golian (30. augusta 1944 povýšený na plukovníka a 5. septembra 1944 na brigádneho generála), ktorého 7. októbra 1944 vystriedal divízny generál Rudolf Viest. **Popri vojakoch sa do bojov proti okupantom zapojili partizáni, príslušníci žandárstva a finančnej stráže.** Z východného frontu sa na povstalecké